

Nr 89.

Av herr **Lindhagen m. fl.** om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang-, kafe- och konditorirörelse arbetstid och arbetsförhållanden m. m.

Den stora faran för folkhälsan, som det nutida ekonomiska livet medför, har föranlett undersökningar av olika arbetaregrupperns levnadsförhållanden och försök att även på lagstiftningens väg komma dem till hjälp.

Härunder inträffar det lätt, att en del mindre arbetsområden undgå uppmärksamhet och få sitta i efterhand.

Hotell-, restaurang-, kafe- och konditoripersonalen är en sådan förbisedd yrkesgrupp.

Sämst ställt har naturligtvis servitörs-, köks- och diskpersonalen, vilken omfattar både män och kvinnor samt jämväl ett icke ringa antal minderåriga. En särdeles lång arbetstid, nattarbete och vistelse i osunda eller nedrökta lokaler har denna personal att kämpa med. Till och med matrummen äro även i förstklassiga etablissemang förlagda så, att dagsljus och frisk luft äro helt och hållet uteslutna. Synnerligen illa är mångenstädes ställt för kökspersonalen, vilken ofta får hårda ut under en oskäligen arbetstid, ibland ända till sexton timmar i sträck, i en outhärdlig värme och i en av ånga och os förpestad luft med ett till på köpet särdeles enerverande arbete, i all synnerhet för dem, som skola stå invid den vanligtvis rödglödgade spisen. Hotellvaktmästarne ha givetvis i ovannämnda avseenden sundare arbetsförhållanden än den övriga personalen, men även för dem lämnar tillståndet åtskilligt övrigt att önska.

Det otillfredsställande avlöningssättet är ett annat mycket överklagat förhållande. Ibland sättes servitörspersonalen dessutom att utan

ersättning förrätta extra arbeten, som ej höra till yrket, såsom vakt-hållning och även målning av möbler, tvättning av fönster och dylikt. Mathållningen uppgives för personalen vara genomgående dålig. Själva anställningen är också mycket otrygg, mer än i de flesta andra yrken. Självfallet är det ganska olika ställt på olika håll. Mångenstädes äro förhållande bättre, någon gång goda, men i allmänhet klagas över yrkets stora vanskligheter.

De närmaste krav, som från denna yrkesgrupps sida framställas, är bland annat en reglerad arbetstid av högst tio timmar om dygnet, en hel dag ledigt i varje vecka, sundare arbetslokaler, en fast grundlön och ordentlig kost.

Personalen har svårt att åstadkomma sammanslutningar för att vinna någon förbättring. Den långa arbetstiden, de splittrade olikartade arbetsställena och många andra orsaker bidraga härtill. Under sådana förhållanden är det så mycket angelägnare, att något statsingripande sker även till förmån för dessa yrkesarbetare.

Inom detta yrkesområde har därför statsmakten mångenstädes utomlands trätt emellan. Enligt uppgifter meddelade enskilt från kommerskollegium gäller exempelvis följande.

I Tyskland äger man en lagstiftning, som innehåller följande bestämmelser:

Den tyska lagstiftningen rörande arbetarskydd inom hotell- och restaurangrörelsen innehålles i en av förbundsrådet den 23 januari 1902 utfärdad förordning samt i barnskyddslagen den 30 mars 1903.

Den förra av dessa författningar, vilken utfärdats med stöd av i yrkeslagen (§ 120 e) givet bemyndigande, gäller endast den så kallade »högre» personalen, det vill säga överkypare, kypare, uppasserskor, kockar och deras lärlingar ävensom den i kallsänken och den med matvarornas och maträtternas beredande sysselsatta personalen. Undantagna från lagens giltighetsområde äro sålunda bland andra kökets hjälppersonal, städerskor, tvätterskor, diskerskor o. s. v. Enligt förordningen föreskrives för den »högre» personalen *över* 16 år följande minsta mått av vilotid:

1. sju oavbrutna ledighetsperioder av åtta timmar vardera under varje vecka;
2. i stället för en dylik ledighet en oavbruten vila av 24 timmar var tredje vecka eller, i orter med mer än 20,000 invånare, varannan vecka;
3. under de veckor, då en ledighet av 24 timmar icke behöver beviljas, skall, utom den i 1 stycket angivna vila, minst en gång i veckan beredas en ytterligare oavbruten ledighet om minst sex timmar, vilka skola infalla mellan kl. 8 f. m. och kl. 10 e. m.

Å bad- och kurorter får den dagliga åttatimmarsvilan efter ortsmyndigheternas beslut under sammanlagt högst tre månader förkortas till sju timmar, varvid likväl pauser under den dagliga arbetstiden måste beredas å tillsammans minst två timmar. Tiden mellan tvenne viloperioder skall, inberäknat pauser, om-

fatta högst sexton timmar, eller å bad- och kurorter, under ovan angivna förutsättningar, högst sju ton timmar. Dessa maximalarbets-tider kunna emellertid sextio gånger om året förlängas, varvid endast skall iakttagas bibehållandet av de under punkt 1 här ovan omförmälda vilotider.

Den »högre» personalen under 16 år tillförsäkras genom samma förbunds-rådsförordning en daglig oavbruten vilotid av nio timmar, varjämte hithörande per-soner icke få sysselsättas mellan kl. 10 e. m. och 6 f. m.

Enligt barnskyddslagen åtnjuta de i hotell- och restaurangrörelse sysselsatta barnen särskilt skydd, i det att minimiåldern för barnen¹⁾ inom ifrågavarande näringsgren faststälts till tolv år. Användande till dylikt arbete av skolpliktiga flickor är helt och hållet förbjudet, ett förbud, som dessutom gäller tiden mellan kl. 10 e. m. och 6 f. m. för flickor under 16 år (se ovan) samt under samma tid för flickor mellan 16 och 18 år, vilka icke äro medlemmar av arbetsgivarens familj. För alla barn, vilka äro medlemmar av arbetsgivarens familj, gäller förbud mot arbete mellan kl. 8 e. m. och kl. 8 f. m. samt före förmiddagsundervisningen i skolan, varjämte dessa barn äga rätt till en minst två timmar varande middags-rast och arbetet på eftermiddagen icke får börja förrän en timme efter slutad skol-undervisning.

Av bestämmelserna i ovanberörda förordning av år 1902 torde slutligen böra ytterligare anföras, att arbetsgivaren enligt dem är ålagd att föra en förteckning över de hos honom anställda personer, å vilka förordningen äger tillämpning, samt att i denna förteckning personalens vilotider skola antecknas. Ifrågavarande för-teckningar få granskas av vederbörande myndigheter.

Det synes för närvarande vara ett allmänt önskemål hos de av nu berörda lagar — särskilt 1902 års förordning — omfattade arbetskretsar att få till stånd en reform av författningen, varvid särskilt påpekas behovet av att giva den ett större giltighetsområde, nödvändigheten av att göra den till synes synnerligen brist-fälliga kontrollen effektiv och önskvärdheten av ett utsträckande av vilotidens längd och frekvens.

Ann. Den genom förbunds-rådsförordningen genomförda lagstiftningen hade föregåtts av en utav den arbetsstatistiska kommissionen verkställd undersökning rörande arbets-tids- och löne-förhållanden bland kypare och uppapperskor. (Se »Erhebung über die Arbeits- und Gehaltsverhält-nisse der Kellner und Kellnerinnen. Veranstaltet im Jahre 1893». Två delar, Berlin 1894—95. Drucksachen der Kommission für Arbeiterstatistik. Erhebungen Nr 6 och Nr 9).

Utom i Tyskland finnes lagstiftning speciellt för detta område i Österrike i en lag av den 15 januari 1895, som för övrigt reglerar söndagsarbetet, men därjämte meddelar särskilda bestämmelser angående viss ledighet under veckodagarna för personalen i hotell- och restaurang-rörelsen. I Schweiz finnes för personalen i hithörande yrkesgrenar sär-skild lagstiftning, t. ex. i kantonen Baselstadt (lag den 19 december 1887 med ändring den 14 januari 1909) och i Thurgau (lag den 12

¹⁾ Barn är enligt denna lag den, som icke fyllt tretton år, eller, ehuru fyllda tretton år, fortfarande är skolpliktig.

mars 1906). — Beträffande öfriga europeiska länder har tillfälle icke varit att göra en närmare undersökning. Någon speciallagstiftning särskilt på detta område torde ej finnas, men i den allmänna skyddslagstiftningen, särskilt den, som gäller för kvinnor och minderåriga, förefinnas antagligen även för nu ifrågavarande personal gällande bestämmelser. I Frankrike är emellertid genom en lag av den 13 juli 1906 hotell-, restaurang- och kafépersonalen tillförsäkrad en dags ledighet i varje vecka, och enligt en uppgift skulle där för denna personal även stadgats en normalarbetsdag av 10 timmar. En italiensk lag av den 7 juli 1907 lämnar enahanda föreskrift som nämnda franska lag.

Vid riksdagen 1911 framburos två motioner till förmån för undersökning och lagstiftning om ifrågavarande yrkesklassers arbetsförhållanden. De väckte, som var att vänta, allmänt gillande från dem det gällde, och vid ett möte den 12 mars 1911 mellan omkring 250 personer, tillhörande restaurangbetjäningen, antogo dessa en resolution, däri uttalades den lifligaste sympati för motionerna och »påyrkades åtgärder för ordnade arbetsförhållanden inom denna bransch, som nu i flera avseenden äro synnerligen klandervärda». Motionerna bifollos av Andra kammaren utan votering, men avslagos av den Första med 97 röster mot 32. År 1912 upprepades förslaget, som även då bifollos av Andra kammaren utan votering, men avslogs av den första med 75 röster mot 58.

Då förslaget nu för tredje gången återupprepas, sker det i den förvisning, att den stigande minoritetssiffran i Första kammaren till förmån för förslaget skall en gång bliva majoritet. Till stöd för denna förvisning återopas följande i Stockholms Dagblad för den 6 december influten framställning från dess skåneredaktion, som återgivits under rubrikerna »Serveringsflickornas lott, en social företeelse med mörk bakgrund»:

»Ånyo en strejk av serveringsflickor i Skåne. I somras var det i Båstad på restaurangen Pershög, nu är det på Hotell Tor i Ängelholm. I båda fallen har det gällt en helt obetydlig personal, som omedelbart kunnat ersättas, och från restauratörhåll har man nog också ansett det hela tämligen bagatellartat. Även den stora allmänheten har väl snarast dragit på munnen, när man hört, att några serveringsflickor givit sig till att strejka. Ty skämtet sammanhänger gärna med begreppet serveringsflicka, och där hon går bland de dukade borden eller i det rökiga schweizeriet ingår ju i hennes funktion lika mycket att vara ett medium för skämtet som att servera.

Högst få bland allmänheten känna emellertid till den mörka bakgrund, mot vilken denna hennes livsuppgift tecknar sig. Serveringsflickorna ha en helt annan ställning än kyparkåren, som i regel är avlönad och förstått att socialt höja sig i avsevärd grad. I stället är den kvinnliga betjäningen utsatt för alla tänkbara

avbränningar. Det finns restauranger, som kunna namngivas, där de serverande själva nödgas hålla borden med blommor, avlöna den s. k. smörgåsnisse, betala rengöringsarbeten, därtill betala s. k. glaspengar varje dag, upp till en krona, och slutligen betala den servis, som skadas, enligt högsta pris. På ett och annat ställe har servitrisen även att erlægga procent på sin dagskassa, och överallt får hon stå den ekonomiska risken för obetald förtäring. Bostad måste de oftast hålla sig själva, och dessutom har principalen mycket dyrbara krav på hennes klädsel och frisering, ehuru detta visst icke alltid är i den svenska kafépublikens smak. Benägenheten hos principalerna att intaga för stor personal bidrager till att göra servitrisernas förtjänster minimala, och allmänheten har i det stora hela felaktiga föreställningar om deras inkomster.

Och om de verkligen skulle komma upp till någon avsevärd förtjänst, borde väl detta vara dem väl unnat, ty denna förtjänst har uppnåtts under en arbetsdag, som i många fall utan avbrott uppgår till 16 à 17 timmar.

Arbetstiden inom restaurangyrket är en sak för sig och förtjänar nog att diskuteras. Ett minst lika betydelsefullt kapitel är emellertid rekryteringen. Det är icke som inom kyparkåren, där långvarig tjänst utbildar allt bättre servitörer, utan beträffande serveringsflickorna ser man helst till utseendet, och en flicka, som råkat bli litet till åren, men kan vara mönstergill i sitt arbete, får stryka på foten för en nykomling i yrket, som ej har en aning om servering, men har av arbetet ännu ofördärvade rosor på kinden. I Stockholm synes det hända mera sällan, att man avskedar en flicka för att hon blivit något äldre, ty flerstädes ser man där flickor i medelåldern, och särskilt gäller detta de mera förstklassiga ställena, där det ej får klicka med serveringen. Emellertid tillkom just strejken i Ängelholm av dylik anledning. Innehavaren önskade unga vackra flickor i stället för de gamla, som dock lära ha gjort sig mycket omtyckta av publiken. Det började med avskedandet av den älsta, vilken var omkring 35 år och varit i hotellets tjänst ett tiotal år. Alla hennes kamrater togo dock parti, och så hade man strejken — naturligtvis resultatlös.

Det är för övrigt ej en tillfällighet att de här omnämnda strejkerna utbrutit i Skåne, ty just i Skåne lära förhållandena vara sämst för den kvinnliga serveringspersonalen.

Serveringsflickornas ställning torde snart nog komma under diskussion. Enligt vad det förspörjes lär i kvinnokretsar här i södra Sverige frågan vara livligt under debatt och Malmö kvinnoklubb är betänkt på att redan till nästa månadssammanträde upptaga frågan till behandling. Att här är mycket, som behöver belysas, är påtagligt, och varje socialt intresserad bör väl för övrigt med tillfredsställelse se, att något åtgöres för att undanröja missförhållanden, som varken äro vårt land eller den svenska kvinnan värdiga.»

För tydlighetens skull bör kanske konditorirörelsen särskilt omnämnas vid sidan av kaféerörelse, vilket ej skett i de föregående förslagen, men iakttagits i nedannämnda hemställan. Enligt sakkunnigs uppgift lär arbetstiden för serveringspersonalen i konditorirörelse här i huvudstaden vara synnerligen betungande, på ett ställe varar den exempelvis mellan kl. 7 f. m. till kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m., dock med 1 $\frac{1}{2}$ timmes middags-

rast och med ledighet merendels två kvällar i veckan och var tredje söndag. Därtill förekommer ofta här som annorstädes, att betjäningen under denna långa tid är förbjuden att sitta, vilket är särdeles hälsovådligt särskilt för den kvinnliga betjäningen.

Det hemställes,

att Riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en undersökning rörande personalens i hotell-, restaurang-, kafé- och konditorirörelse arbetstid och arbetsförhållanden samt, därest undersökningen därtill föranleder, framlägga förslag till lagbestämmelser för undanröjande av de missförhållanden, som förefinnas.

Stockholm den 24 januari 1913.

Carl Lindhagen. *Hj. Branting.* *Herm. Lindkvist.*

F. W. Thorsson. *E. Palmstierna.* *Vikt. Larsson.*

Nils Persson. *A. J. Christiernson.*

Värner Rydén. *Bernh. Eriksson.*
